

L'ATARÀNTULA CEGA

ALBERT SÁNCHEZ PIÑOL / JAUME CABRÉ

Amics infidels i lleials

La feina del traductor és com la dels escultors de les catedrals, que feien motlures, gàrgoles i escultures que quedaven suspeses allà on, llevat dels coloms, ningú no podia adonar-se de la filigrana feta. "Treballem per a Déu", diu que deien

Aquest desembre s'han reunit a Barcelona els traductors de Mercè Rodoreda i no em puc estar de reflexionar sobre el tema. El traductor pretén provocar, en els lectors de la seva llengua i cultura, emocions semblants a les que desvetlla el text original en els lectors del text original. Sol quedar ocult rere l'autor i només ens en recordem quan ho fa malament o quan s'equivoca. La grandesa de la seva feina és mantenir-se en una discreta i necessària transparència per deixar que sigui el seu text nou (que encara és de l'autor però l'ha fet ell) el que arribi a commocionar el lector. En algun lloc he dit que el traductor és com els escultors de les catedrals, que treballaven motlures, gàrgoles i escultures que quedaven encimbellades allà on, llevat dels coloms, ningú no podia adonar-se de la filigrana de la seva feina. "Treballem per a Déu", diu que deien. El traductor treballa amb la intenció que només els coloms percebin la seva feina. Només els que saben que si un text traduït emociona, llisca i produeix plaer és que està ben traduït.

Penso que el traductor ha de tenir un domini profund de la llengua original, però sobretot, un domini total de la seva pròpia llengua, la llengua de recepció. Per traduir poesia, el traductor ha de ser poeta. I per traduir una novel·la, no cal que sigui novel·lista: però sí que ha de tenir fusta de poeta. Traficar amb la llengua és una cosa molt seriosa; el traductor no trasllada paraules sinó artefactes estilístics amb emocions incorporades. Poca broma. I transiten tantes vegades pel text que, quan són en ple procés de feina, poden arribar a conèixer-se l'obra millor que l'autor.

"Vaig agafar el primer mot i el text em va portar fins al final com una onada deliciosa", va dir-me una

traductora referint-se al poc que li havia costat traduir un text meu que enteníem que havia de ser difícil. Com el creador, el traductor ha de ser feliç amb les solucions que proposa als reptes continuats amb què topa. La seva feina ha de tendir a ser aquest deixar-se portar per l'onada deliciosa.

Les literatures de llengües no poderoses tenen una gran tradició de traducció, ja que els cal bastir ponts per poder oferir als seus lectors la quantitat i la qualitat que una llengua d'àmbit reduït no pot aportar amb prou freqüència com sí que pot fer una llengua més poderosa, que té més escriptors i una indústria editorial més forta. La literatura catalana no se'n salva: la gran majoria d'editorials prioritzen la traducció de moltes llengües al català. Si mirem el context europeu, amb més de seixanta llengües vives, entendrem aquella asseveració d'Umberto Eco: "La llengua d'Europa és la traducció".

Hi ha un fenomen molt curiós: el de l'envelliment de les traduccions dels clàssics. Sovint, cada dues o tres generacions, es tornen a traduir obres de les quals ja hi havia traduccions. Sol passar que la traducció envelleix més de pressa que l'original, que fa moltes generacions que envelleix bé. Cada tant cal una nova traducció, més propera als lectors del moment, que poden arrufar el nas davant de versions que els sonen amb el llenguatge refistolat dels avis. El misteri és com és que la pudor de naftalina la fa la traducció i no pas l'original.

Citaré Miquel Desclot, poeta i traductor de poesia de primera magnitud, que cita T.R. Steiner, el qual cita John Denham quan parla de les seves traduccions de Virgili. Diu Denham i ens transmet Steiner, explica Desclot i reproduïxo jo, que "la feina del traductor no és només traslladar de llengua a llengua sinó de poesia a poesia". La força de la poesia és tan profunda i fràgil alhora

que, en el trasllat, es pot haver evaporat: el traductor n'ha de recompondre el perfum. La prosa d'una novel·la, penso, també té perfums propis que poden perdre's en la bugada que és la traducció. Quanta responsabilitat ha de sentir el traductor davant del text que ha de recrear i transportar.

Fa tres anys, vaig tenir el privilegi de poder reunir onze traductors meus. La iniciativa, auspiciada per la meua editorial i amb ajut institucional, ha prosperat fins al punt que després hi ha hagut trobades similars amb traductors d'altres escriptors fins a la d'enguany de traductors de Rodoreda. De procedències culturals diverses, parlants de llengües similars o radicalment diferents, l'intercanvi de dubtes i solucions enriqueix els traductors: però també els autors, que copsen la percepció que fan de la seva obra lectors de mirada profunda, lectors que -amb amor i per amor- busquen el secret profund del text. Recordo que els vaig dir, emocionat per poder fer-ho, unes paraules que havia llegit a Amos Oz i que mai no m'hauria imaginat que podria fer servir algun dia: "Tingueu el coratge de ser-me infidels per poder ser-me lleials".*

Jaume Cabré

